

DE SLAG BY NIEUWPOORT

Een bladzijde uit Nederlands roemrijk verleden

Gedicht door Isaïc Da Costa (1798-1860)

*Afbeelding:
gedenkpenning slag bij Nieuwpoort.*

Betekenis Latijnse woorden in de rand: Na de Andriesschans tot overgave gedwongen, Albrecht van Oostenrijk bij Nieuwpoort verslagen en verjaagd en honderddertig vaandels onder het gezag van de Staten-Generaal veroverd te hebben is prins Maurits als overwinnaar terug gekeerd anno 1600.

Boven Maurits' helm de lauwerkrans en daar weer boven de zon met het signatuur van het goddelijke tetragram van JHWH.

Hoe zag in Nederland de zon zoo rood, de straten
zoo doods! Kasteel en burcht van Edellieden verlaten!
der burgeren voorhoofd bleek en klam, terwijl de lucht
van 't zwaaien van het zwaard, den val der bijlen zucht,
de houtmijt riekt en rookt, — het lied der Martelaren,
gestemd in ballingschap en bange doodsgerevaren,
tot op 't schavot niet zwijgt van God en van het Lam,
tot dat het stikt in 't koord, of wegsterft in de vlam!

Hoe viel een nacht zoo zwart op Nederland, na dagen
als sinds de apostel-eeuw geen latere eeuwen zagen!
Want ook tot Nederland was doorgedrongen 't Woord
uit Wittenberg herleefd, en 't had van oord tot oord,
van Henegouwen en Artois tot aan de stromen
des Amstel voortgesneld, de harten ingenomen, —
uitwendigheden, door der eeuwen duur versteend,
ontworteld, — plechtigheden van 't Heidendom ontleend,
of opgegraven uit de schaduwwet der Joden,
geheel haar grond betwist van menselijke geboden, —

voor schitterschoon of schijn de rechten van het „het Waar”
gehandhaafd, — ’t licht der Schrift op zijnen kandelaar
herplaatst, — de zuivere bron ontzegeld van het Leven, —
den enigen Middelaar Zijn eeuwige eer hergeven!
Het nieuw (’t aloud!) Geloof had, elken dwang ten spijt,
consciënties geschokt, consciënties bevrijd!
’t Had volle vijftig jaar, door Karels bloedplakaten
gedreigd, gedrukt, gevoed, vervolgren en soldaten
in lange duldzaamheid het weerloos hoofd geboôn;
straks, in den grootten naam van Gods gezalfden Zoon,
Zijn smaad en kruis getroost, dat hoofd omhoog geheven
om van zich-zelf voortaan een rekenschap te geven,
waaruit niet de onschuld slechts, maar de eis der Waarheid bleek
bij middagzonnlicht, in de openbare preek!

En op die prediking, die verse weergeving
van ’t levend Bijbelblad, was is het Land een beving
en koking als der zee vernomen, en een schaar,
men weet niet door wat geest gedreven of van waar
vergaderd, had op eens bewusteloze handen
aan beeld en kunst gewaagd van Kerk- en kloosterwanden,
en ’t zij haar ijver of haar plunderlust gekoeld
als met der stormen vaart. De davering was gevoeld
tot in Segovia en ’t koninklijke klooster
naar ’t streng model geraamd van foltertuig en rooster,
weleer door Heidenen van Laurentius, maar toen
voor Cristenen bereid door Christenen, ten zoen
der nieuwe ketterij, — het eigen Woord des Heeren.

Om ’t misdrijf met één slag zijn Volken te verleren,
van ’t pestgif eens voor goed te zuiveren heel het land,
zond weer de Koning ’t zwaard, het zwaard in Alva’s hand,
en met dat zwaard, het vuur. Van edel en onedel,
van Rooms en Onrooms, trof de bliksemstraal den schedel,
uit de onheilszwangere wolk van ’t Zuiden aangesneld.
De steden zijn vernauwd tot kerkers, ’t verre veld
met vluchtelingen als bezaaid, wier herten bloeden
om have, om gade en kroost, verbleven aan het woeden
van ’t Spaanse Veemgericht. Een wijl nog! en het woord
van Vrijheid, ’t woord van Heil is door ’t geweld versmoord, —
maar niet die liefde, die geen wateren kunnen blussen,
geen graf verslinden, die ook nu de Juniussen
ontsteekt, en drijft om, meer dan immer onvervaard,
’t geloof te prediken, dat harten wederbaart,
in huizen, van den gloed der markt- en martelvuren
beschenen, — onder ’t dak van afgelegen schuren, —
in catacomben, afgesloten voor het licht,
waarin de herder zijn verstrooiden sticht.

Wie maalt, doorluchte prins! in de akeligheid dier tijden

het grievend boezemleed, het naamloos zielenlijden,
waarin, — had niet de Heer van Boven u behoed, —
verzwonden war uw hart, verslonden ware uw moed,
die moed zoo hoog, het hart zoo week, en sterk te gader,
ook waar u alles schijnt te ontzinken? Tedere Vader
van Neêrland, op dien trap te Delft niet enkel, maar
geheel een leeftijd dóór, gekoren Martelaar!
o! zoo Gy, balling thans, den bijstand van een' broeder
op 't vroomen Dillenburg behoeft, ook nog een moeder
(u lang van God gespaard) was nodig, waar uw hart
zich aan ontlasten mocht van nog gans andere smart, —
naast al die kwellingen, die bannen en die banden
waarin de bloem vergaat van 's Konings Nederlanden, —
de smart des kankers van een huiselijk zielsverdriet,
zelfs voor geen Zwijger meer verzwijgbaar. Neen! hy ziet
geen tedere Monstpersier, geen Anna neer Van Buren,
met hem één ziel, één zin, zich in die hachelijke uren
ter zij staan, maar wie thans de Oranjekroon en eer
en stamnaam naast hem voert, ach! ene die veel meer
zijn stam een schande werd, zijn edele borst een doren!
Straks wordt, tot overmaat der vuurproef hem beschoren,
zijn zoon, zijn enige, — pand van onvergetelijke echt
in schier vergeten jeugd, — met schending van het recht
van Brabants Hoogeschool, van d' erf-rang van Oranje, —
door Vargas opgedaagd om, gijzelaar in Spanje,
zijn Vader dag aan dag een pest te zien verklaard,
heel 't Neerlandsch volk een bent, 't licht van Gods zon onwaard

o! Was 't Neêrland nacht, van uur tot uur verdikking
der tastbre duisternis, en van rondom verschrikking, —
ook over Nassaus erf en Dilles oeverslot
scheen op die nacht van leed en ongenâ van 't lot
geen morgen denkbaar meer, — voor tranen en gebeden
de naadring tot Gods hart, waar 't mogelijk, afgesneden,
en op herademing de laatste hoop verbeurd.
Als, ziet op eens! aan 't zwerk een open wordt bespeurd;
de dampen allerweeg verdeelden zich en weken;
een vriendelijk sterrenlicht (dat Neêrland, schier bezweken,
èn adem scheppen en juich'!) begroette met een glans
van welkomst en van heil d' alouden burchtsloottrans!
Wees welkom, tedere scheut ten hogen eik geboren!
Een zoon, op nieuw een zoon, was Willem's stam beschoren!
Gy zult Graaf Maurits zijn! de Vrijheid, in 't gemoed
ontkiemd uws Vaders, straks met kostbaar burgerbloed
beregend, wacht van u haar grond om op te bloeien,
en in de ruimte Noord- en Zuidwaarts uit te groeien.
Wees welkom aan de spits dier Mackabeesche teelt
van Wrekers, in Gods gunst aan Neêrland toebedeeld!

Want ja! om Neêrlands zaak met Nassaus zwaard te helpen,

stond heel het Stamhuis op, de Leeuw met al zijn welpen
ontvlamde, en wenkte, of 't warm van op zijn blaauwend veld
den rossen Liebaart toe, om 's Vreemdlings aartsgeweld,
zijn vloten en zijn vloek, zijn donders en zijn klingen,
te trotseren en te staan. Daar brulden zij en gingen
met statelijke stap, vereend van zin, op buit,
op buit van oorlogsroem en heilige vrijheid, uit!

Zoo was het, toen de kamp werd opgevat met Spanje
op dood en leven, zege of ondergang. Oranje
door eigen broeders, eerst en teerst, in elken nood
gevolgd, of voorgegaan, bevond tot in den dood
zijns vaders huis getrouw. Had niet een zelfde moeder
in nachtelijke gebeden aan der verdrukten Hoeder
heel 't Vijftal toegewijd, ten dienste van Zijn rijk?
Dien Hendrik nog zoo jong, dien een'gen Lodewijk,
van wie de Mookerhei de lijken met het leven
verslond, na dat voorlang
*„Graaf Adolf was gebleven
in Friesland in den slag.”*

Met zijner vaderen goed
verbond Graaf Jan zichzelf, en zijner zonen bloed!

Ziet gij die zonen zich om 't nieuwe Stamhoofd scharen?
Bij 't adellijk jachtvermaak? — In de ernst der doodsgevaren
van slagveld en beleg? — Een uitgelezen stoet
allen' Ridders zonde vrees, allen' Nassaus hoog van bloed,
maar nederig van hart, — voor 't minst, wie u geleken,
u, Maurits trouwste vriend, en meer dan vriend gebleken,
in 't kamp als in den raad uzelfen steeds gelijk
in vroomheid, ootmoed, deugd, Graaf Willem Lodewijk!
o Flonkerster, zelfs naast die Maurits niet verblekend,
maar vaak door zuiver gloed nog boven hem uitstekend!
o! Zie ze t' saam in 't veld, twee Duitsche Scipioos,
of Dioscuren, maar wie hoger hand verkoos
ten dienst van beter zaak en Vaderland. De harten
der volkeren gaan meê, waar dezen den vijand tarten,
verrassen, fnuiken, slaan, te scheep, te paard, te voet,
met uitgezocht beleid, met teugelloze moed.
De Spanjaard geeft zich lucht in smalen, dreigen, brallen,
met Parma-zelf aan 't hoofd òf plotseling overvallen
òf schrande afgeleid, maar overal bestookt
van Schelde, Maas en Waal, tot waar de Dollard spookt. —
Straks, als na tocht op tocht de lang geworden nachten
tot schorsing van den kamp natuurs bevelen brachten,
gun in de Winter leger vrij van Overste en soldaat
voor 't afgerende lijf bij stilte of feestvreugd baat, —
voor 't jeugdig Heldenpaar heeft geen verpozing waarde,
waarbij hun 't rustloos brein geen nieuwe plannen baarde

van schade en nederlaag, den vijand toegedacht,
en op de kaart reeds dáár! Men ziet ze, dag en nacht,
zich oefenen in de taal en krijgskunst van Oud-Romen,
de tafel, lang en breed, door strijder ingenomen
uit volgzzaam lood gebootst, om aan Quiriet of Griek,
bij 't licht der Wetenschap, geheimen van tactiek
of legerleidingskunst te ontwringen. Op de dreven
van 't Haagsche ridderplein wordt de Oudheid in het leven
herroepen, schild en speer hanterend, maar 't bevel
in nieuw-Teutoonsche spraak. Het manlijk kinderspel
(waar was ter wereld ooit een scheppende gedachte,
die niet een wufte hoop voor halve waanzin achtte?),
begroet met schamperen spot, of glimlach hoog en koel,
rechtvaardige weldra de diepten van zijn doel:
geplant was de oorlogsschool, wier kloeke kwekelingen
der Middeleeuwen glans en glorie gaan verdringen
door 't huwen van heur kracht aan regel, orde, tucht,
berekening, wetenschap, ja, wiskunst die, bevrucht
door 'd adem van 't genie, 't bereik vermenigvuldigt
van 's Veldheers scheppingen. Geheel Europe huldigt
den Stedendwinger, door wiens oog en staf bezield
het heir, geen rotsklomp meer die neerploft en vernielt,
maar levend lichaam werd. Zie met hoe rappe leden
het op- en afwaarts streeft trots duizend tegenheden,
straks op het slagveld zelfs èn dicht èn keert èn zwenkt,
zijn wendingen volvoert, zich inkrimpt of verlengt,
een aanvalt of ontwijkt naar de aangeleerde wetten;
of, stromen langs en door, hier opdaagt om te ontzetten,
daar ijlings aangerend als met een vlaag of ruk
van storm of wervelwind, de panden stuk voor stuk
van Neêrlands kostbaar erf op Spanje weêr komt winnen.
Niets anders dan wanneer met ingespannen zinnen
twee spelers worstelen op 't vorstelijk schaakvierkant:
het paard in dol galop, de toren langs haar rand
of strakke rechte lijn, neemt man voor man gevangen.
De vorstelijke Amazoon doorzuiert en dunt de rangen
des Tegenkonings wien, naar alle zijden bloot,
geen keuze langer rest, dan overgave of dood!

Maar bij geen schaakstrijd, neen! tot meer dan dertigmalen
beproefd aan vest bij vest, aan stad op stad, bepalen
die zegetochten zich, steeds blinkender gelukt,
waarvan de weergalm nog het nageslacht verrukt,
en 't hart in vlammen zet van dichters en van helden!
Onovertroffen Hoofd! men zag op de open velden
uw krijgskunst even diep, uw krijgsvolk even stout.
Getuigt het, Thielsche heide, en torens van Turnhout!
waar Varax ruitery eens zoo hoog de borsten droegen,
straks Maurits honderden hun duizenden versloegen;
en Neêrland riep: „Hij zag, hij kwam, God overwon!”

„het was de Morgenster van Nieuwpoorts gulden Zon”

Ontzaglijk Guldenjaar! aan wat herinneringen
uit twee en dertig maal voltogen jubelkringen
sloot zich de duinzang aan, gehoord van Vlaanderens kust!
Was Vlaanderen, was de Kerk, zich 't uur nog wel bewust,
toen 't opgetogen Gent met luide lofgezangen
het vijftiende eeuwsloot vierde, en op zijn schoot ontvangen
en welkom juichen mocht d' aanstaanden Erfgenaam
van groten Karels Kroon, en van dit Neêrland t' saam
met Spanjes op één hoofd gedaalde Koningshoeden!
Toen, wen zich groot en klein op dezen hoogtijd spoedden
naar hofpoort of kapel, tot hulde of dankbetoon,
in naam van Romes kerk aan haren nieuwen Zoon
door Neêrlands Abtenschaar de rol werd aangeboden
der Schriften, met dat woord van JESUS, door de Joden
in 't veeg Jerusalem vernomen: „Onderzoek!”
De stem, voor later stond niet vruchteloos geboekt,
vond reeds in Karels dag haar wondere vervulling.
Voor 't zwaard des Geestes sloeg het uur van zijn onthulling:
de Bijbel aan den leek hergeven! Door de kracht
van 't doorgebroken licht werd straks tot stand gebracht
die machtige ommekeer, — die gisting, eerst, en scheiding
van elementen, lang verbonden, — voorbereiding
van nieuwe vormingen, — waaruit ook gij ontstond,
aloud Gemeenebest van 't Stichtsche Staatsverbond!
Op eens volwassen en in vollen dosch geboren
nieuw Neêrland! waart ge een plant tot hogen groei verkoren?
of slechts een wolkenbeeld, dat wegstuift? Tachtig jaar
van dwars door 't onweer heen en rots- en strandgevaar
voorbeeldeloze koers beslisten 't, eer nog Vrede
haar olie uitgoot op de branding! En gij mede,
o strand van Nieuwpoort, waar der Helden blinkend bloed
in 's Lands gedenkrol schreef: „Ja, God bleef Neêrland goed!”

Wat pracht van kielen, met wat vracht van oorlogslieden,
voor Rammekens, vermoeit zich 't luchtruim te bespieden,
of de adem, die de wolk haar richting geeft en vult,
aan der tienduizend ontstoken ongeduld
haar laving brengen mocht van uit een fris Noord-Oosten,
't Geldt Vlaanderen met dat heir! 't geldt, om den Zeeuw te troosten!
Duinkerken met die vloot! Hoe gaat ze Joost de Moor
in 't turen op dat nest van waterwolven voor?
hoe Warmond, uit den stam dier oude Wassenaren
met Hollands varensvolk zoo monter op de baren,
als aan der Edelen hoof, sinds Holland Holland heet,
ter kruisvaart en toernooi en leenmansplicht gereed!
Helaas! hoe laat de mast zijn blanke vleugels hangen,
als moedloos, dat de lucht zich weigert aan 't verlangen
van schepelingen en soldaat, en, blazend uit den Zuid,

Historiepenning triomfpenning
Overwinning bij Turnhout en het
overmeesteren van negen steden
door Maurits
Omschrift, voorzijde vd penning:
'A DNO FACTVM EST ISTVD
ET EST MIRABILE IN OCVLIS
NOSTRIS / VICTORIA
TVRNOTANA IANV 1597'
(Dit is door de Heer gedaan en
het is wonderbaarlijk in onze
ogen, 1597 (*Psalms 118, 23*))

de zeegolf opruit, en met tergend windgefluit
het krijgsontwerp belacht en tegenstreeft der helden,
overwinnaars reeds in hoop op slag- en pekelvelden!
Wat spelt die wederstand, zoo kwellend voor den moed
die voorwaart dringt en drijft? Van nu aan tegenspoed?
En nederlaag? toen, vooral, de jongste Junidagen
't ontzaggebiedend heir in twee gescheiden zagen.
Het volk, de Schelde langs bij Philipppines schans
ontscheept, vernam op eens het keren van de kans.
Hij vond geen vijand hier, in eigen krijgsgelederen
door mouterij geknakt, en ijlings te vernederen, —
maar enen, die veelmeer bij d' eersten invalskreet
om legervaan en Hoofd herzameld en gereed,
en eer verrassend dan verrast, de Staatsche benden
te woord stond. Leffinghem scheen onafzienbare ellenden
te spellen, toen Graaf Ernst in Nieuwpoorts ochtendstond
den fel betwisten, voet vóór voet bevochten grond,
bezaaid met vaandels, en achtmaal honderd lijken,
in 't eind ontgeven moest, en naar Oostende wijken.

Zoo was dan 't voorgevoel, aan half het land gemeen,
niet ijdel, toen de schaar met zuchten en geweën
uit Dordrecht en Den Haag zijn dapperen begeleidde,
en, door geen glans verblind van wapenpraal, niet scheidde
dan luid' weeklagend, dat een hoofd, zoo onversaagd,
zoo kostbaar, aan den raad der Baatzucht wordt gevraagd
op avonturen, die èn Prins, èn heir, èn schepen,
èn Vrijheid, èn Geloof in 't wis verderf gaan slepen!

Neen — dat zal God verhoên, de God van Nederland,
de God, o Maurits van uw vaderen, — HY, Wiens hand
het lot der volken stiert, de kans der Legerscharen.
Uw moed, steeds kalm en koel, had van des volks bezwaren,
door kundig Hoofd aan Hoofd getrouw uiteengezet,
geen enkele zich ontveinsd. Thans was u de eerste Wet
gehoorzaamheid. Uw oog, een wijl — wellicht — betrokken
bij 't hachelijk aanzien van den dag, staat onverschrokken.
't Had eerlang alles en in alles stout voorzien,
om op den mullen grond den Spanjaard 't hoofd te biên,
die, overmoedig op zijn bloedige ochtendzege
en tuk op nieuwen roem, vast aanspoedt. Allerwege
groeit 's Prinsen leger aan, doorstreeft het zand, doorwaadt
de kil, laat los de stad, bezet de vlakte, en staat
in liniën geschaard, straks op een wenk der ogen
van stelling wisselend, en naar den eis bewogen
van ieder nieuw bestaan der felle wederpartij.
Daar staan zij, nog zoo korts elkaar van wederzijde
en stip of dunne streep in de ogen, — duizendtallen
geordend om in 't eind, elkaar op 't hart te vallen,
de krijgskreet op de tong, de zegepraal in 't oog!

Een dubbele donderbui gelijk, aan 's hemels boog
met sombere plechtigheid opkomend, de een in 't Zuiden
en de ander uit den Noord. Met angst en schrikgeluiden, —
met stilte banger nog. — verbeiden veld en vee
de botsing, — 't aardrijk zucht of 't ware in barenswee.
Straks, lang genoeg geperst, ontladen zich de wolken
in vuur- op vuurschicht, die met hagelsteen en kolken
van regen, met gedruis van hoos en wervelwind,
verwoestend neêrschiet en de hoop des jaars verslindt.
De zon, wanneer zij keert aan de uitgeraasde transen,
beschijnt het treurtoneel met nog onzekere glansen,
maar verft den regenboog, die Noachs lijdend kroost
van uit dat eigen zerk èn heil belooft èn troost.

Kroniek van d' ouden dag, en overleveringen
des gullen tijdgenoots, wel nimmer om te dingen
naar Clioos eer-lof of den lof der poëzij
beschreven, maar van praal en ijdele opsmuk vrij,
of met nog ruwe stift aan magen en beminden,
en onder d' indruk-zelf van eigen ondervinden,
getuigt! Gy, schijnbaar dor, toch in de aanschouwelijkheid
van 't zonder kunst van stijl stout neergeworpen feit
zoo rijk aan leven, rijk aan dichtstof, voor den dichter
verheffend tevens en beschamend, in verlichter
misschien! maar, trots zijn trots, niet dichterlijke tijd.
Meldt uit dat schitterendst vak van tachtigjarigen strijd,
meldt enkelen ons voor 't minst der wederzijdse helden
van uit het worstelperk der Vlaamse zeezandvelden; —
en hoor' het nageslacht, bewonderend en in dank,
na vijfmaal zestig jaar, dier namen grootsten klank,
der natie lieflijk of barbaars, doch waar de glorie
van heel een eeuw in spreekt, geheel eens volks historie!

Zegt van der Staten heir, de rangen van den Geus,
het eerst de bloem en keur, — de aanvoerders, die de keus
des Veldheers door hun trouw rechtvaardigden, — de mannen
wier lange ervaring, met de diepte zijner plannen
vertrouwd, den zin begreep, of ried, van elk bevel, —
den wenk voorkwam des noods, — dan pijl- of kogelsnel
tot stand bracht, — Oversten van voetvolk, in de krijgen
sinds Alva, lang gewoon van rang tot rang te stijgen,
en Ruiterhoofden, die vooral sinds dezen dag
den Spanjaard noopten tot erkenning en ontzag.

Geen deel van 't Stichtsch verbond, of 't had op deze velden
zijn aandeel in den roem, en leverde zijn helden.
Uit Friesland, aan de spits der vendels van Nassau,
streed Taco Hettinga, wien Grovestins, de Blaeu,
Assuerus, Ripperda, op Spaansen, Walen, Ieren,
bij de opening van 't gevecht reeds hielpen zegevieren.

Uit Utrecht en zijn Stift was 't regiment ontbood
van Huchtenbroek, Calvaert, en Jonker Jan van Loon,
wien 't Vaderland eerlang Ostende toebetrouwde,
met Rijsenborgh, gezegd de Maarschalk van Abcoude.
Voor Zeeland, wien de dood op 't Leffinghemsche bed
drie Hopliên afsneed, stond van Prince, met Pagnet,
en Rolle en Ingenhave, en beide van der Nooten.
wier vaders, om den bond in Pallandts zaal gesloten
beroving, ballingschap en weder-spoed getroost,
hun zwaard vermaakten aan een zegerijker kroost!
Van 't overig Nederland, aan Zuiderzee of Schelde
gelegen, aan den rand van Hunze, of IJssel, telde
het leger heel een schat van zonen, vaak van naam
of afkomst Waals of Vlaams, maar met Noord-Neêrland t' zaam
volhardend in de kamp, verbroederd aangevangen
„Voor God en Gideon!” — of in dezelfde rangen
sints eeuwen t' zaam genoemd: Van Gent, Inbyse, Blois,
Hertaing en Baertenberg, Ghistelles en Dubois,
met Herauguières, van den Tempel, Randerode
en vijftig anderen, die 't lied des Dichters noode
voorbijsnelt. — maar niet u, in voor- of tegenspoed
van Balen! even koen, wiens nooit verlegen moed
voor Nieuwpoorts wallen mede in 't hachelijkst uur besliste,
en, — wie geen evenknie dien voorrang ooit betwistte, —
ontzaglijk driemanschap van Baxen, gadeloos groot
en fabelachtig stout! — Maar ook den Bondgenoot
moogt 't Hollandsch nageslacht met wilg- en palmtak eren!
Gaf niet Brittannië ook hier zijn schitterende De Veren,
Lord Grey de Wilton, en Sir Rovert Henderson,
en Edmund, kolonel die van soldaat begon?
Die beiden moest eerlang het heldenmoedig leven
voor Neêrlands zaak en wraak op Neêrlands grond begeven! —
Aan zijner Zwitsers spits vecht als een leeuw of stier
Hans Kriech, — met d' eigen moed, wellicht met losser zwier,
de Fransche strijdgenoot: Dussault, La Simendière,
by d' Ommervilles vaan; en gy — of blijf van verre
voor 't minst nog dezen dag, te wakkre Châtillon!
bloem al te ras verbloeiend bij de eerste lenteson!
Moest dan in Neêrland meê bloed uit de hart-ader stromen
van martelaar Coligny? Moest, Nieuwpoorts storm ontkomen
Oostende, toen ze in 't end den puinhoop overgaf,
ook afstand doen van u en uw gelauwerd graf?

In 't midden van dat heir, de menigte dier dapperen
uit half Euroop vergaard, prijkt, kenbaar aan het wapperen
der op den hogen helm geplante Oranjepluim,
de Prins, op 't blank genet dat, overdekt van schuim,
met brandende ogen en van drift bewogen manen,
de trilling uitdrukt, hem met al die legervanen
gemeen, van ongeduld en schier onhoudbare gloed.

Oranje temt dat vuur, en in zijn rijken stoet
van Anhalts, Holsteins, Solms, Gebieders, Graven, Heeren,
gekomen om naast hem de kunst des krijgs te leren, —
het fnuiken aan te zien der Spaanse hovaardij, —
blijkt welgevallig op twee broeders aan zijn zij':
Justinus, d' Admiraal van Zeeland, Willems basterd,
maar om geen andere vlek licht bij zijn stam gelasterd,
en Fredrik Hendrik, die met tranen en gebeên, —
dat toch des Veldheers last zijn prille jeugd niet speen'
van dezès gerijpte oogst van lauweren en gevaren,
niet weêr te wachten vast in eeuwen of in jaren, —
in 't eind zijns broeders hart een hachelijk „ja” ontwrong,
thans, steigerend naast hem, juicht! Zoo leert het arendsjong
op zijner oudere vlerk met liefde en lust gedragen,
het spoor ten wolken in, trots dreigende onweersvlagen!

Dees tegenover staat Albertus, Cardinaal
Primaat van Spanje, straks èn Bruigom, èn Gemaal,
en sinds vierdubbel held in 't vuur. Ook hem omringen
veldoversten van naam, doorluchte Vreemdelingen:
Montelimar, van ouds de vijand van zijn Vorst;
D' Aumale die, als hy, naar kamp met ketters dorst,
en liever hulde brengt aan Oostenrijk en Spanje,
dan, Lotharingen, zoon en bloed van Charlemagne,
aan de oude Ligne ontrouw, met klanken flauw of vals
voor Hendrik van Bourbon te buigen knie of hals. —
De Graaf van Reffesheid leidt op zij kurassiers
uit Duitschland, — uit Milaan met keur van Cavaliers
Graaf Balbiano zijn vrijwilligers, naast Rho,
Pallaviscini, Buongiovanni, Fabio,
der Fabiussen van Oud-Rome — zoo zij melden —
nog steeds herkenbaar kroost. — Ook België zendt helden
en namen, rijk aan roem in allerlei bevel
of dienst in vrede en krijg: Richardot, Pilmorel,
en Longueval-Bucquoy, en, die hem heeft vervangen
in 't opperste bevel van zijner Walen rangen,
Vliesridder, Graaf en Heer Lannoy Lamotterie,
met dien ten Veldheerstaf, door kracht van krijgsgenie
van scheermes en lancet geklommen La Barlotte,
die aderldom en dood met d' eigen lach bespotte,
schoon bij dien adel om zijn opkomst mijn misschien
in arren moed benijd, dan om zijn deugd ontzien.

Ter eer van 's Keizers bloed, ter viering de Infante,
door 't Vaderlijk besluit Voogdes noch Gouvernante,
maar Erfvorstin voortaan der Nederlanden, geeft
hier Spanje, of 't waar op nieuw, al wat het kostbaarst heeft
van strijders. Oversten en ridderlijke loten:
Toledoos, uit één tronk met Alva voortgesproten,
Monroy, Arosteguy, de Silva, Carvajal,

met Torres, uit het bloed der kroon van Portugal,
met Barcamonte, del Villar en Espinosa,
Zaéna, d' Avalos, — en gy, vooral, Mendoza!
uit glorierijker huis geboren, dan wellicht
het huis uws Konings zelf, dat voor den praal schier zwicht
uws breeden stambooms en zijn talloze zonen
uit twintig takken, met Hertogelijke kronen
en Gravenwongen en banieren overladen
de prijs van ridderdeugd en oorlogsheldendaden
niet slechts, maar wijsheid mede, aan 't roer der Koninkrijken,
in 't purper van de Kerk bewezen, bij het prijken
ook met de palm der Kunst! — Beklaag re, wien dezes dag
geen nieuwe lauweren om 't voorhoofd slingeren mag.
Geen afkomst baten zal uit zoo doorluchte Vaderen,
geen onverbasterd bloed in eigen levensaderen,
geen titels ener Gade, erfdochter van Colon,
die met America Castielje en Arragon
vermenigvuldigde. — 't Is in dit natte Noorden
ons, zonen van Euphraat-, Jordaan- of Ebroboorden.
te kil, — te kil voor 't minst, wanneer geen schoner zaak
den arm te wapen draagt, dan Inquisitiewraak,
den middeleeuwse Kerk ter heilloze eerbetooning,
tot elken prijs gewild door een ontzinden Koning. —
Ga, eedle Arragonees, ga, fiere Castiljaan!
zing van uw Cids den roem, waarvoor de Halvemaan
van uit Asturiës onwinbren hoek bedwongen,
verbleekte en neerzeeg, van plek tot plek verdrongen
tot Calpes overzij! of brengend later dag
u verse gloriën uit grootsten slag op slag
bij Salamancaas en Toulousen, op de Gallen
behaald naast Wellington, — uit Saragossaas wallen,
het aandeel van wier as in d' Europesen strijd
uw Palafoxen zelfs door Moscow word' benijd!...
Maar in zijn duinen is de koele Nederlander
te huis en meester. Ziet! èn ros èn staf èn stander
en voeten glijden uit 't doolhof van dit zand.
Gy zult dezes avond nog, roemruchtige Admirant!
nadenkend aan den dis uws Overwinnaars spijzen,
en, eerlijk Edelman, eens vijands krijgskunst prijzen!

Maar vóór het vallen van den avond en nog vóór
dat de Arragonner weg en degen hier verloor,
wat deinend wisselen van de hoop! Wat overspanning
van woede ginds en hier! Wat steeds op nieuw vermanning,
in duizenderlei vorm, van duizenderlei dood!
Wat uit de diepten-zelf van lijfsgevaar en nood
weêr aangegrepen moed, trots wrede lichaamspijnen!
Wat davrend moordmuzijk: geknal van karabijnen, —
gekletter van het staal, dat indringt of verplet,
het pantser beukt en deukt, — geknetter van 't musket, —

waaronder 't geschutsgevaarte uit zijn ontsloten kelen,
uit zee, van strand, op 't veld, begonnen in te spelen,
of donderend uit het zand, door Maurits kunst bevloerd,
zijn grove basstem mengt. De wateren zijn ontroerd,
en rijzend met den vloed bezetten en be-ëngen
de ruimten van het strand en worstelperk, en brengen
den strijd steeds dieper in het duin. De zon, — de zon
van uit haar loopplaats, sinds het vreselijk pleit begon,
streed meê en blindde 't oog der Spaansche tegenstanders,
door diep beleid hun stelling te veranderen.
De ontknoping draalt, neen! wijkt. Een pijnigend verlangt
naar de eindbeslissing, een van weerszij zeldzame angst
bevangt en overmant de harten, niet om leven
of lichaam, sedert lang het krijgslot prijs gegeven,
maar om de zege of smaad van Spanjes kroon en vaan!
de vraag: zal Nederland stand houden of vergaan?

Heel Neêrland, Zuid en Noord, deelt in de hachelijkheden
van d' ongelijkbren dag, door hoop en vrees bestreden
bij beurten! naast en meest Ostende, waar het zwerk
aan oog of oor van verre' den gang van 't oorlogswerk
laat gissen of verstaan, — of 't enkelen vluchtelingen,
dwars door den vijand heen, gelukte door te dringen,
met weifelend antwoord of del fel bedreigden vraag
maar dezen eb en vloed van zege en nederlaag.
Daar 't eerst is de uitslag dood of leven. Daar vergaderen,
benepen en benard, 's Lands uitgetrokken Vaderen,
met Oldenbarnevelt, de wijsheid van den Staat! —
of met een hart, dat thans niet slechts van onrust slaat,
maar ook van naberouw in 't end? — Hoe 't zij, met ogen
bedauwd, met knieën voor Gods Almacht neergebogen, —
gij in hun midden, vrome en edele Casimir,
met handen, hier niet meer zich klemmend om rapier,
of staf van Veldheer, maar gevouwen, opgeheven
ten hemel, om, ook Gy dien Jozua in 't streven
te sterken, die nu draagt de hitte van den strijd,
tot de overwinning door uw moeiten ingewijd!

Maar ook nog elders in des Spanjaards Nederlanden
stijgt uit een boezem, door nog anderen dan de banden
van enerlei belang en haardsteê aan het lot
van Maurits volk verheft, een smeekgebed tot God! —
Ziet ge in dat rijk kwartier van Brabants hogen adel
dat Hofplein? — op dat plein die knechten, toom en zadel
aanbindende aan een stoet van rossen, als ter vlucht
gereed gehouden op het eerste schrikgerucht? —
En ziet ge in dat vertrek, dat bidvertrek, dien Grande
en Ridder van het vlies, pas met gejuich ten lande
verwelkomd by den trein van 't Aartshertooglijk paar? —
En ziet ge op dat gelaat die Nassaustrekken, maar

meer Spaans, meer somber, met een schaduw overtogen
van lijden, doch beheerst door manlijk wil-vermogen? —
't Is, — twee en dertig jaar na d' onvergeetbren roof
van Leuven, — 't is diezelfde, in Spanjes Kerkgeloof
en hof-dwang en den boei zijns eigen rangs omsloten,
Philps Willem van Oranje! ook hy, een leeuw gesproten
uit leeuwen, en zich-zelf het leeuwenhart bewust, —
maar ach! als een wiens aart kustmatig werd gesust,
wiens oog verdofte, die het tergende beletsel
van 't houten traliewerk en splinterig staketsel
verafschuwt, en ontziet; dan weêr een ogenblik
zijn staat vergetende, den tuin vervult met schrik,
wanneer hij ver in 't rond dat diep gebrul laat horen,
waaruit de Woudvorst blijkt. Dus ook de Vorst, geboren
uit zoo verheven stam tot zoo verborgen kamp.
Maar neen! op dezen dag verschrikt geduchter ramp
dat prinselijk gemoed. Wien zullen de oorlogskansen
in dit ontzaglijk uur met de overwinningsglansen
begunstigen? Wien 't hoofd doen lukken in het zand? —
of Spanje of Habsburg, of Oranje en Nederland?
Dat Spanje bracht hem groot, dit Neêrland was zijn moeder?
Albertus is zijn vriend, en Maurits is zijn broeder,
zijns vaders zoon, zijn naam, zijn bloed, — dat bloed, die band,
behoudt in 't barnen van den zielskamp de overhand.
En zie, ook deze, bij een kruisbeeld neêrgevallen,
smeeft voor eens broeders hoofd met Hollands duizendtallen.

En weder elders werd gebeden, — werd geroemd, —
te Brussel op dien dag. — Van 't schitterendst hof-gebloemd
van Staatsjonkvrouwen, rang- en stam- en Echtgenoten
van Brabants Edelen, Paleis- en legergrooten
omgeven, voert het woord de fiere Aartshertogin,
met kalme majesteit, met d' opgeruimde zin
der blijdeste zekerheid. Heeft niet haar moed de muiters
voorgister nog getemd, voor de opgezeten ruiters
verschenen in den dos van 't mannelijke staal
met mannelijke klem in vrouwelijke taal?
En zou dat leger, meer dan immer aan zijn plichten
herinnerd, in zijn trouw geen wonderen thans verrichten?
Of mag zij minder van de ster van haar Gemaal
verwachten dan èn heil èn volle zegepraal
op 's Geuzen overmoed? „Houdt vast uw hart, Mevrouwen!
„gij zult aan deze plaats weldra den leeuw aanschouwen,
„en 't welpje aan zijn zijde, in banden. Hoe de Held,
„den Stedendwinger, eens voor goed in 't open veld
„ontvangen, hier zal staan? hooghartig of verslagen?
„Men zal zich, hoe het zij, geen hoffelijkheid beklagen,
„na de overwinning aan een weêrpartij betoond!
„doch worden deugd en trouw in d' onderdaan beloond,
„het Recht, het hoogste Recht eist straf van dit Oranje,

„dat voor den dank en gunst van Keizerrijk en Spanje, —
„mijns vaders hoge dienst in krijg- en Landsbevel, —
„de onedele rol verkoos van ketter en rebel.
„De aartshertog temt ze vast.” En of het Maurits hoorde,
en of het schampere woord zijn edele ziel doorboorde,
een blik, bezielder dan ooit, ontschiet zijn oog
eerst stil, doch openlijk, geslagen naar omhoog!
En vrolijk rolt zijn stem door rangen en gelederen:
„Houdt, mannen! houdt het pad, dat deze Oranjevederen
„u wijzen. ’k Ga u voor! heel ’t bloed van Nassau meê! —
„Te bijten in dit zand, te drinken deze zee,
„of dat de Spanjaard ons den ijzeren nek toekeere!
„Zie daar de keus. Gy hoort de mijne. Ik sneed met ere
„de toevlucht af der vloot. Wie onzer denkt te vliên?
„Wie willen, wel te moê, den dood in de ogen zien,
„wil ’t God! zoo zij voor eb het bloedig spel gewonnen!” —
„Graaf Gunther! voorwaarts met uw paarden.” — De eskadrons
des vijands schudden van den schok. Zij houden stand
een wijl. Een tweede stoot verzekert de overhand
op Alberts ruitery, die nu bij honderdtallen
in ’t duinzand duizelt en tot onder Nieuwpoorts wallen
de wijk zoekt. — dan, door schaamt bekomen van den schrik
een vaart neemt op haar beurt in inhout, straks door blik
en degen van den held op nieuw teruggeslagen
terrein en kracht verliest. Ten koste van wat wagen,
en schier ontzinden moed! — Ritmeester Cloet, ruk aan!
De Ridder (’t is zijn zwak!) is weêr te diep gegaan
in dezen dichten drom van speren. Hoe zijn veder,
met helm en paard en al, daar wiegelt heen en weder,
en ’t tiental om hem wuift en wenkt als om ontzet!
Stoot-in de sporen! — Stout gedaan! zij zijn gered!
Zie hoe zij zich met glans door heel die menigte sloegen,
en met vereende kracht nu weêr den vijand joegen
steeds verder, verder, en weêr verder achterwaart. —
Dan kentert weêr de kans. — Maar ’t vlammen spuwend paard
trapt ondertussen, met de woede van een strijder,
wat in den weg staat plat, of sleept van zijn berijder
de leden, opgescheurd door lans- of sabelwond,
en hangende in het zaâl, het rokend slagveld rond;
tot dat het in zijn vlucht doorstoken of doorschoten
met strepen van het vocht, uit eigen borst gevloten,
de sporen tekent, half amechtig doorgehinkt,
en pijnlijk siddert, en bezwijkend nederzinkt.

De linker draagt den last, waar zich de keurkohorten
van voetvolk naar den top opstuwen, of weêr storten
en slingeren van de hoogte in ’t glibberige duin,
bij beurten hinderlaag, verweeringschans of puin,
dat zich de vechtenden, verward door één gemengeld,
betwisten, voet bij voet als in elkaêr gestrengeld,

en klevend in één slijk, of plassend in één vloed
van Spaansch, van Schotsch, van Fransch, van Duitsch,
van Neêrlandsch bloed.

De Veldheer overschouwt de weifelende kansen,
en peilt het slagveld, dat geen wemeling van lansen,
geen rook of sulfervlam onttrekken aan den blik
diens adelaars, even vrij van aarzeling als van schrik
Wat ziet hij? in den drang der aller-voorste lijnen
“De Vere” zelf, verwond, op pieken van de zijnen
verwijderd, — ’t strandgeschut, zoo zorgelijk geplant,
haast door een stouten greep den Spanjaard in de hand
gevallen, Fries en Brit naar zee te rug gedrongen,
en — nog een ogenblik! — de zege zich ontwongen.
Geen nood! hij geeft bevel. De benden snellen aan
tot op dit uiterst uur als opgespaard en slaan
den vijand blinkend af. „Viktoria!” roept — voorbarig! —
heel de opgetogen schaar die ’t aanziet. Ach! te karig
heeft nog der helden bloed geborrelt aan dit oord! —
De Uurwijzer aan de kim schrijdt middelerwijl voort
en waarschuwt, dat de tijd vast inkrimpt, en het spannen
der laatste krachten vergt van de afgestreden mannen.
De stem des Veldheers geeft weêr steun. Zij staan in gloed,
van wederzij’. Want ook Alberts houdt zich goed,
en, aan de onthelmde kruin herkenbaar, gaat zijn scharen
vóór, op zijn fieren hengst, voor wonde of lijfsgevaren
gevoelloos in zijn vaart. ’t Geldt Spanje en Duitsland saam!
’t Geldt Isabella, ’t geldt den aangeërfde naam
diens Alberts, Rudolfs zoon en Habsburgs Rijksstoelstichter
die Keizer Adolf sloeg, den hooggeboren Dichter
uit Nassaus oudste bloed, hem sleurde van de zaâl
en neerplofte in het zand, bij ’t rampvol Rozendaal,
en op de nederlaag des dodelijke verwonde
de vastheid van zijn kroon en Keizerstitel grondde, —
„Val aan, val aan, val aan!” ’t zal Nassau zijn ditmaal!
Geen kroon voor Oostenrijk, geen dag van Rozendaal!
Oranje is aan de spits en stort, met losse teugels,
met heel de zwaarte van de beide legervleugels
op Alberts zwermen af. — Één laatste mengeling
en schonk der menigten beslist het groots geding.
De zon, eer ze in den schoot van d’ Oceaen dompelt,
ziet redeloos allerweeg den vijand overrompeld,
en ’t heir, bij d’ opgang nog zoo roemrijk, zoo geducht,
zichzelf ontbindend in een ordeloze vlucht.

Men zegt, dat op dien stond, bij ’t donderen der bazuinen
twee grootte schaduwen gezien zijn op de duinen.
de een, prinselijk van gestalte, en met de rechterhand
geslagen op het hart, en die voor God en ’t land
door ’t opgetogen oog zoo wel erkenbre wonde,
terwijl de linker aan den halsvriend (Aldegonde

in zweem en zwier gelijk!) zicht vasthield, beider oog
met dankbren weemoed, dan geheven naar omhoog,
dan weêr omlaag gewend naar 't strand, en naar die velden
pas van het bloed doorweekt der Nederlansche helden.
't Bazuingeschal, op eens, ging over in een lied
dat de echo opving uit het roerend wolkverschiet:

„Wilhemus van Nassouwe
„was hy van Duitschen bloed!
„Den Vaderland getrouwe
„bleef by tot in den doet!”
By leven en by sneven
in God, zijn Heer getroost,
is Neêrland nagebleven
zijn zegen — en zijn kroost.

Straks volgden stemmen als in antwoord, die daar loofden, —
een koor van geesten, met den bijl voorheen onthoofden,
of vers verslagenen met het zwaard, hun God in 't hart,
thans vrij van enen dood van heel eens levens smart:

Hij heeft geen welgevallen
aan de eigen kracht des mans, —
de macht der duizendtallen, —
de scherpste van de lans, —
de menigte der paarden
die met den oorlogsheld
zich in slagorde schaarden, —
der wagenen geweld!

Den Heer der legerscharen
zij enig lof en dank!
Dat velden, bergen, baren
weergalmen dezen klank!
Die 't heir doet zegepralen,
is Israëls God en Heer!
Met orgels en cymbalen
verbreidt in 't rond Zijne eer!

Van uit der hemelen glorie
slaat Hij de wereld ga, —
geeft aan Zijn volk victorie,
d' ootmoedigen genâ, —
de nederlaag aan Spanje,
wiens Rijksmacht de aard omspannt,
de zege, door Oranje,
aan 't needrig Nederland!

Verkondigt het, gy duinen
gij duinen van Nieuwpoort!

en zeggen 't uit zijn puinen,
Oostende verder voort!
Reeds houden zich èn Noorden
èn Oosten op dien kreet,
straks Theems- en Boyneboorden
ter wedergalm gereed.

Verneemt hem, Wereldrijken!
en Vorsten, aardse goôn!
gij Frankrijks Lodewijken,
gij Stuarts op uw troon!
Beheersers van de Volken,
en Machten van den Tijd!
uit hoger dan de wolken
verneemt hem wijd en zijd!

Hooghartigen weerstaat Hij,
en nu, en t' allen stond.
Zijn hateren verslaat Hij
met d' adem van Zijn mond!
't Geheim van allen zegen
(Oranje en Neêrland! hoor 't!)
is in Gods vrees gelegen,
Zijn dienst, Zijn gunst, Zij woord!

„Tot God wilt u begeven!
„Zijn zalig juk neemt aan!
„Als vrome Christenen leven,
„'t zal hier haast zijn gedaan!”
Wie zich aan God wil geven,
zijn dienaar wezen mag,
„diens ziel in 't eeuwig leven
„verwacht den jongsten dag.”

Des werelds zwijmelkelken
vergallen in den nood!
De lauweren verwelken
bij d' adem van den dood!
Te niet gaan koninkrijken
en sterren vallen uit;
ja, deze hemelen wijken
bij 't jongst bazuïngeluid!

Maar heil den Heldenscharen
wie 's Heeren vrees bekoort!
maar heil den Martelaren
die kampten voor Zijn woord!
Hun wordt van God gegeven,
om 't zoenbloed van den Zoon,
voor dit vergankelijk leven

een onvergankbre kroon.

Dus 't lied naar Marnix hart. — Met wapperende veder
keert Maurits ruitery van 't eenzaam slagveld weder.
Geen vijand zag zij meer op dees haar laatsten rit! —
Maar de Overwinnaar in het stof gebogen, bidt.

1859.

